

Oahppoplána - servodatfága sámegillii

Dette er en nordsamisk oversettelse av den fastsatte læreplanteksten.
Læreplanen er fastsatt på dárogiella.

Máhttodepartemeanta mearridan lánkaásahussan 15.11.2019.
Eksamensordning fastsatt av Kunnskapsdepartementet 29.06.2020.

Gusto 01.08.2020 rájes

Fága birra

Fága relevánsa ja guovddáš árvvut

Servodatfága lea guovddáš fága vai oahppit šaddet oassálasti, ánggirdeaddji ja kritihkalaš jurddašeaddji

mieláassin. Fága galgá veahkehit ohppiid oaidnit oktavuodaid gaskal individuála välljemiid, servodatstruktuvrraid

ja luonddu gierdanrájaid. Servodatfágas galget oahppit oažžut vejolašvuoda suokkardit iežaset identitehta,

báikegotti ja nationála ja globála čuolmmaid. Bargadettiin fágain galget oahppit áddet mo geográfalaš,

historjjálaš ja dálááiggi dilitt bidjet eavttuid dasa mo olbmot gokčet iežaset dárbbuid, ja mo fápmu ja resurssat

juhkkovuođaid. Oahppit galget šaddat dihtomielalazžan dasa mo historjá lea hábmen min, muhto maddái mo

mii hábmet historjjá. Fága galgá veahkehit ovttaskas oahppi ovdánahttit identitehta ja áddet olbmuid

iešguđetlágan searvevuodaid sihke Sámis ja Sámi olggobealde. Dát mearkkaša maddái fáttmastit

majoritehta- ja minoritehtaperspektiivvaid, máhttit buohtastahttit eará eamiálbmogiiguin ja áddet iešguđet

fápmo- ja demokráhtalaš árvvuid dehálašvuoda. Ná veahkeha servodatfága nannet oahppi

áddejumi aldis, servodagas mas ellet, ja mo sii sáhttet váikkuhit iežaset eallimii ja boahhteáigái.

Buot fágat galget leat mielde duohtandahkamin oahpahusa árvovuodu. Servodatfága galgá loktet beroštumi,

kritihkalaš jurddašeami, hutkanilu ja suokkardanhuova ja nannet miellaguottuid ja árvvuid nugo gierdavašvuoda,

ovttaárvosašvuoda ja árvvusatnima. Servodatfágalaš jurddašuvugiid ja metodaid bokte galget oahppit

ovdánahttit aktiivvalaš mielborgárvuođa, man vuodđun leat dihtomielalášvuolta demokratiijai, birrasii,

olmmošvuoigatvuođaide, dásseárvui ja girjáivuođa árvui. Oahppoplána lea vuodđuduvvon sámi árvvuide, gillii,

kultuvrii ja servodateallimii.

Guovddášelemeanttat

Imaštallan ja suokkardeapmi

Oahppit galget imaštallat, reflektaret ja árvvoštallat mo badjána máhttu servodaga birra ovdal ja dál. Oahppit

galget beassat leat diehtoáŋgirat ja aktiivvalaččat ohat ja hábmet máhtu okto ja earáiguin sihke luohkkálanjas

ja dan olggobealde. Dasa lassin galget oahppit háhkat ja geavahit dieđuid iešguđetlágan historjjálaš,

geográfalaš ja servodatmáhtolaš gálduin fuomášuhttit beliid iešguđet servodagain, iešguđet áiggiin ja iežaset

eallimis. Sii galget maddái máhttit kritihkalaččat árvvoštallat leat go gáldut luotehahttit ja áigequovdil.

Servodatkritihkalaš jurddašeapmi ja oktavuodát

Oahppit galget áddet oktavuodaid gaskal geográfalaš, historjjálaš ja dálááiggi beliin ja mo dát bealit sierra

dahje ovtas leat váikkuhan ja váikkuhit olbmuid ja servodagaide. Oahppit galget áddet luonddu ja servodaga

lotnolas váikkuheami. Sii galget oaidnit mo ovdáneamis vássánaiggis ledje sihke boatkkat ja jotkkolašvuolta ja

mii dat váikkuhii rievdadusaide, ja maddái ovdánahttit historjjálaš empatiija. Oahppit galget analyseret mo

fápmu ja fápmooktavuodát leat váikkuhan ja váikkuhit iešguđet beliide servodagas. Sii galget árvvoštallat

máhtu, dáhpáhusaid ja fenomenaid iešguđet perspektiivvain ja reflektaret manne olbmot leat válljen ja ain

válljejit iešguđet láhkai.

Demokratiijaáddejupmi ja searvan

Oahppit galget áddet mo geográfalaš, historjjálaš ja dálááiggi bealit leat bidjan ja bidjet eavttuid

vejolašvuodaide mat olbmui leat leamaš ja leat ovttasbargat, organiseret ja dahkat mearrádusaid iešguđet

servodagain. Oahppit galget áddet erohusaid riikkain go lea sáhka stivrenvuogis ja olmmošvuoigatvuođaid ja

minoritehtaid bearráigeahččamis, ja sii galget oaidnit mo erohusat leat váikkuhan ja váikkuhit olbmuid eallimii ja

váikkuhanvejolašvuhtii. Sii galget áddet manne riiddut leat čuožžilan ja čuožžilit, ja mo dat leat gieđahallojuvvon

ja gieđahallojuvvojit. Oahppit galget oažžut hárláneami mo demokratiija doaibmá praksisas vai sáhttet váikkuhit

servodathábmemii. Dán guovddášelemeantta sisdoalu galgá geahččat iešguđet perspektiivvaid vuodul,

báikkálaš dásis globála dássái, ja eamiálbmot- ja minoritehtaperspektiivvain, mas deattuha vássánáiggi,

dálááiggi ja boahhteáiggi.

Guoddevaš servodagat

Oahppit galget áddet mo geográfalaš, historjjálaš ja dálááiggi bealit leat bidjan ja bidjet eavttuid dasa mo

olbmot leat gokčan ja gokčēt iežaset dárbbuid, ja mo resurssat iešguđet servodagain leat juhkkjuvvon ja

juhkkjuvvojit. Dat mearkkaša oaidnit dan ahte geográfalaš girjáivuohta ja variašuvdna leat birgenlági vuodđu.

Oahppit galget áddet guoddevaš ovdáneami ekonomalaš, biraslaš ja sosiála dimenšuvnnaid ja dáid

oktavuođaid. Sii galget áddet mo rievdadusat vássánáiggis leat váikkuhan dán golmma dimenšuvdnii ja nu

maidái man guoddevaččat iešguđet servodagat leat. Oahppit galget oaidnit ahte olbmuid resursageavaheamis

leat leamaš ja leat váikkuhusat, ja máhttit árvvoštallat
doaibmamolssaeavttuid guoddevaš ovdáneapmái

individuála, nationála ja globála dásis. Guoddevaš ovdáneami servodatfágas
galgá geahččat iešguđet

perspektiivvaid vuodul, báikkálaš dásis globála dássái, ja eamiálbmot- ja
minoritehtaperspektiivvain, mas

deattuha vássánáiggi, dálááiggi ja boahhteáiggi.

Identitehtaovdáneapmi ja searvevuohtha

Oahppit galget áddet mo olbmot ovdánahttet identitehta ja gullelašvuoda, ja
mo sii ovttasdoibmet earáiguin. Sii

galget áddet manne olbmot háliidit eallit servodagas, ja mo geográfalaš,
historjjálaš ja dálááiggi bealit váikkuhit

identitehtaovdáneapmái. Dása gullet iešguđet perspektiivvat das mii buorre
eallin sáhtta leat, ja ahte oahppit

ovdánahttet sihke historjádihtomielašvuoda ja čađahandáiddu go áddejit
iežaset vássánáiggi, dálááiggi ja

boahhteáiggi bokte.

Fágaidrasttideaddji fáttát

Álbmotdearvvasvuohtha ja eallimis birgen

Servodatfágas álbmotdearvvasvuoda ja eallinhálldašeamii
fágaidrasttildeaddji fáttás galget oahppit šaddat

dihtomielaččat iežaset identitehtii ja identitehtaovdáneapmái ja áddet
indiviidda iešguđet searvevuodaid

oassin. Áddet mo ovttasdoaibman earáiguin, maddái digitálalaččat, váikkuha
gaskavuodaide ja gullelašvuhtii

lea maddái oassin fága gelbbolašvuodas. Fága galgá váikkuhit dasa ahte
oahppit máhttet dahkat buriid

válljemiid eallimis ja giedahallat hástalusaid mat gullet seksualitehtii,
persovnnalaš ekonomijai,

gárrenmirkkuide, olggobealvuhtii ja digitála ovttasdoaibmamii. Fága galgá
maddái leat mielde hábmemin

áddejumi, árvvusatnima ja gierdavašvuođa girjáivuhtii, earáid árvvuide ja eallinválljejamiide, ja addit

perspektiivvaid dasa mii buorre eallin sáhtta leat. Fága bokte galget oahppit máhttit identifiseret guovlluid gos

olmmošárvu áitojuvvo, ovdamearkka dihtii olmmošgávppašeami ja dálááiggi šlávavuolta oktavuodas, ja

fuomášit doaibmabijuid mat áimmahuššet olbmuid vuodđodárbbuid.

Demokratiija ja mielborgárvuolta

Servodatfágas demokratiija ja mielborgárvuolta fágaidrasttildeaddji fáttás galget oahppit ovdánahttit máhttu ja

gálggaid vai sáhttet hábmet demokrátalaš proseassaid ja searvat daidda. Fága galgá váikkuhit dasa ahte

oahppit ovdánahttet máhttu ja áddejumi demokrátalaš árvvuide ja prinsihpaide. Oahppit galget maiddái áddet

demokrátalaš ásahusaid ovdáneami Sámis, ja mo siida lea leamaš ja lea ain okta vuohki organiseret iežas

demokrátalaččat. Dát guoská maiddái sápmelaččaid doarjagii riikkaidgaskasaš eamiálbmotovttasbargguin ja

riikkaidgaskasaš soahpamušain ja konvenšuvnnaid mearkkašumis demokrátalaš ovdáneapmái. Barggadettiin

servodatfágain galget oahppit jurddašit kritihkalaččat, váldit iešguđet perspektiivvaid, giedahallat digaštallamiid

ja čájehit aktiiva mielborgárvuolta. Servodatfága galgá váikkuhit dasa ahte oahppit máhttet searvat

demokratiijai ja viidasit ovdánahttit dan ja eastadit ekstrema miellaguottuid, ekstrema daguid ja terrorismma.

Máhttu terrordagu birra Norggas suoidnemánu 22.b. 2011 galgá leat oassin oahpahasas dán birra.

Guoddevaš ovdáneapmi

Servodatfágas guoddevaš ovdáneami fágaidrasttildeaddji fáttás galget oahppit áddet sosiála, ekonomalaš ja

biraslaš beliid oktavuodaid guoddevašvuodas. Servodatfága galgá váikkuhit dasa ahte oahppit áddejit ahte

olbmuid resursageavaheamis leat ja leat leamaš váikkuhusat báikkálaččat, regionálalaččat ja globálalaččat.

Máhttu luonddu ja servodaga oktavuodaid birra, mo olbmot váikkuhit dálkkádhkii ja birrasii, ja mo birgenláhki,

eallinvuohki ja demografiija gullet oktii, buorida dán ádejumii. Mo luondu ádejuvvo ja hálldašuvvo Sámis

vássánaiggis ja dálááiggis gullá dása. Guoddevaš ovdáneapmi sihke báikkálaš, nationála ja globála dásis lea

sorjávaš demokrátalaš rámmain, aktiiva mielborgáriin ja solidaritehta dálá ja boahttevaš buolvvaiguin.

Servodatfágas oahppit galget reflekteret ja ságaškuššat dilemmaid ja gealdagasoktavuodaid mat gullet

guoddevaš ovdáneami iešguđet dimenšuvnnaide ja oaidnit ahte sihke olbmuid ja servodaga daguin lea

mearkkašupmi.

Vuodđogálggat

Njálmmálaš gálggat

Njálmmálaš gálggat servodatfágas mearkkašit ahte máhttá guldalit, dulkot, sátnádit ja ovddidit oaiviliid, addit

responsa ja digaštallat earáiguin. Áddet earáid oaiviliid ja jearrat čielggadeaddji ja čiekŋudeaddji gažaldagaid

gullet maddái dása. Njálmmálaš gálggaide gullá maddái searvat njálmmálaš muitalanárbevurrui vai ádde sámi

servodaga ja kultuvrra. Njálmmálaš gálggaid ovdánahttin vuolga iežas oaiviliid ovdanbuktimis, vurrolagaid sáni

saji váldimis, guldaleamis ja addimis earáde responsa, dasa ahte váldit iešguđet perspektiivvaid ja vuoduštit

ákkastallama stuorát sivvaoktavuodain. Ovdánahttin mearkkaša dasto eanet muitalit oktavuodaid birra,

ságaškuššat fágalaš gažaldagaid ja giedahallat eanet kompleaksa dieđuid ja áddet mo iešguđet

ovdanbuktinuogit váikkuhit sisdollui ja vuostáiváldái.

Máhttit čállit

Máhttit čállit servodatfágas mearkkaša plánet, hábmet ja giedahallat teavsttaid mat leat heivehuvvon

čállinulbmilii. Dat mearkkaša maiddá juogadit, gaskkustit ja ovdanbuktit máhtu ja dieđuid čálalaččat ja geavahit

servodatfágalaš doahpágiid, hukset ákkastallama ja suokkardit ja problematiseret servodatfágalaš fáttáid.

Dasto mearkkaša dat máhttit duođaštít ja ovdanbuktit servodatfágalaš guorahallamiid bohtosiid čálalaččat.

Čállingálggaid ovdánahttin fágas vuolgá álkes faktacealkágiid ja gažaldagaid sátnádeamis ja gálduide

čujuheamis, dasa ahte čállit fágateavsttaid, ságaškuššat čuolmmaid ja čujuhit eanet kompleaksa gálduide.

Máhttit lohkat

Máhttit lohkat servodatfágas mearkkaša suokkardit, dulkot ja reflekeret kritihkalaččat iešguđet historjjálaš,

geográfalaš ja servodatmáhtolaš gálduid. Dasto mearkkaša dat gávdnat dieđuid ja dihtomielalaččat välljet ja

hilgut iešguđet gálduid. Máhttit lohkat mearkkaša reflekeret mo vuolggasadji ja perspektiiva váikkuhit iešguđet

gálduide, dovdát ákkastallama ja earuhit oaiviliid, faktaid ja čuoččuhusaid. Lohkangálggaid ovdánahttin fágas

vuolgá moatti heivehuvvon gáldu geavaheamis, dasa ahte heivehuvvon gáldu ieš gávdnat ja buhtastahttit

dieđuid stuorát gálduid gaskkas mat leat eanet kompleaksa.

Máhttit rehkenastit

Máhttit rehkenastit servodatfágas mearkkaša máhttit háhkat, giedahallat, analyseret ja árvoštallat loguid ja

stuorra diehtohivvodaga konteavstta vuodul vai sáhttet oaivvildit juoga servodatáššiid birra. Dasto mearkkaša

dat geavahit áigelinnjaid ja mihttolámaid suokkardit ja ovdanbuktit historjjálaš ja geográfalaš beliid ja oaidnit

oktavuođaid. Máhttit bargat čuolmmaiguin mat gullet ekonomijai ja golahussii, ja dáid oktavuođaide, gullá

maiddái dasa. Rehkenastingálggaid ovdánahttin fágas vuolgá konkrehta ja álkes tabeallaid ja gráfalaš

ovdanbuktimiid dulkomis, dasa ahte ovtastit ja analyseret stuorát diehtohivvodaga ja oaidnit rievdadusaid

áiggi badjel.

Digitála gálggat

Servodatfágas lea erenoamáš ovddasvástádus dasa ahte oahppit ovdánahttet digitála mielborgárvuoda.

Digitála gálggat servodatfágas mearkkašit máhttit geavahit digitála reaidduid gávdnat, gieđahallat ja navigeret

digitála gálduin, leat kritihkalaš digitála gálduide ja válljet áigegeovdilis dieđuid. Lea maiddái sáhka máhttit

gulahallat, ovttasbargat ja hábmet digitála buktagiid ja čuovvut neahttavuđot gulahallama, personsuodjalusa ja

dahkkivuoigatvuoda njuolggadusaid ja norpmaid. Gálga mearkkaša maiddái áimmahuššat diehtosihkkarvuoda.

Digitála gálggaid ovdánahttin vuolgá digitála resurssaid suokkardeamis ja geavaheamis, dasa ahte

iešheanaláččat ohat ja válljet dieđuid ja čájehit buriid digitála árvoštallannávccaid go vállje dieđuid, geavaha

digitála resurssaid ja gulahallá digitálalaččat.

Gealbomihttomearit ja árvvoštallan

Gealbomihttomearit ja árvvoštallan 2. ceahkki

Gealbomihttomearit 2. ceahki manjá

Oahpahusa mihttomearri lea ahte oahppi galgá máhttit

- ovdánahttit ja ovdanbuktit servodatfágalaš gažaldagaid
- ságastallat mo iešguđet norgga ja sámi gáldut, maddái mitalusat ja kárttat, sáhttet addit dieđuid servodatfágalaš áššiin
- suokkardit ja válldahit kulturmuittuid ja kultur- ja luonddueanadaga lagašbirrasis
- suokkardit ja ovdanbuktit mo olbmot elle ovtta–guovtti buolvva dassái
- reflekteret manne olmuin leat iešguđet oaivilat ja välljejit iešguđet láhkai
- ságastallat ustivuođa ja gullevašvuođa birra ja mii váikkuha gaskavuođaide
- válldahit girjáivuođa ja ovttaárvosašvuođa Sámis ja addit ovdamearkkaid daidda ja seammás deattuhit sámi fuolkevuođa ja iešguđet bearašhámiid ja álbmotčearddaid
- suokkardit ja addit ovdamearkkaid dasa mo olbmot váikkuhit dálkkádahkii ja birrasii, ja duođaštit mo váikkuhusat oidnojit lagašbirrasis
- ovdanbuktit ja addit ovdamearkkaid vuoigatvuođaide mat mánáin leat Norggas ja máilmmis, ja maid mánát sáhttet dahkat jus dát vuoigatvuođat rihkkojuvvojit
- suokkardit ja addit ovdamearkkaid dasa mo mánát sáhttet váikkuhit mearrádusaide ja ovttasbargat demokrátalaš proseassaid hárrái
- ságastallat digitála ovttasdoaimama vejolašvuođaid ja hástalusaid birra
- ságastallat dovdduid, rupmaša, sohkaheali ja seksualitehta birra, ja mo iežas ja earáid rájaid sáhtta čájehit ja árvvusatnit
- suokkardit ja addit ovdamearkkaid dasa mo olbmot iešguđet osiin máilmmis váikkuhit guhtet guoimmiset eallimiid

Dađistaga árvvoštallan

Dađistaga árvvoštallan galgá leat mielde ovddideamen oahppama ja gelbbolašvuođa fágas. Oahppit čájehit ja

ovddidit gelbbolašvuođa servodatfágas 1. ja 2. ceahkis go suokkardit ja imaštallet servodatfágalaš fáttáid ja

reflekterejit mo dát fáttát sáhttet gullat oktii. Sii čájehit ja ovdánahttet gelbbolašvuođa go ohcalit eanet máhtu ja

oidnet ahte máhtu sáhtta háhkat iešguđet láhkai. Oahppit čájehit ja ovddidit maddái gelbbolašvuođa go vásihit

ja oidnet iežaset ja earáid oassin girjás searvevuođas, ja go vásihit maid mearkkaša leat mielde váikkuheamen.

Oahppit geavahit digitála reaidduid čájehit ja ovdánahttit gelbbolašvuođa fágas ja oččodišgohtet digitála

árvoštallannávccaid go oidnet muhtun vejolašvuođaid ja hástalusaid digitála ovttasdoaimmamis.

Oahpaheaddji galgá diktít ohppiid váikkuhit oahpahussii ja arvvosmahttit oahppanhálu servodatfágas dan bokte

ahte oahppit besset suokkardit, ságastallat ja imaštallat. Oahpaheaddji ja oahppit galget gulahallat ohppiid

ovdáneami birra fágas. Oahppit galget beassat geahččaladdat. Ohppiid čájehuvvon gelbbolašvuođa vuođu

galget oahppit beassat mitalit maid sii orrot máhttimin ja maid máhttet buorebut go ovdal. Oahpaheaddji galgá

oaivadiid viidásat oahppama birra ja heivehit oahpahusa nu ahte oahppit besset geavahit rávvagiid ovddidit

iežaset gelbbolašvuođa servodatfágas diehtoáŋgirvuođa ja máhttoohcaleami bokte.

Gealbomihttomearit ja árvoštallan 4. ceahkki

Gealbomihttomearit 4. ceahki maŋŋá

Oahpahusa mihttomearri lea ahte oahppi galgá máhttit

- suokkardit ja ovdanbuktit servodatfágalaš gažaldagaid, ohcat dieđuidd iešguđet gálduin ja árvoštallat man ávkkálaččat dieđut leat čalmmustahttit gažaldagaid
- suokkardit sámi báikehistorjjá, kulturmuittuid ja mo olbmot elle kulturmuittuid áigge ja buohtastahttit mo mii eallit dál

- válldahit kultur- ja luonddueanadaga Norggas ja ságastallat maid geográfalaš ja historjjálaš gáldut, maddái kárttat ja muitalusat, sáhttet muitalit eanadaga birra
- ságastallat manne riiddut čuožžilit skuvla- ja lagašbirrasis, guldalit earáid oaiviliid ja ovttasbargat earáiguin gávdnat konstruktiiva čovdosiid
- ovdanbuktit olmmošvuoigatvuođaid ja vuoigatvuođaid mat mánáin leat, ja reflekeret manne dát vuoigatvuođat gávdnojit
- reflekeret manne sápmelaččain lea eamiálbmotstáhtus Norggas, ja válldahit sámi kultur- ja servodateallima guovddáš mihtilmasvuođaid ovdal ja dál deattuhettiin iežas servodaga
- suokkardit ja addit ovdamearkkaid muhtun beliide guoddevaš ovdáneamis, maddái sámi árbevirolašmáhtu
- reflekeret ovttaskas olbmo persovnnalaš ekonomii ja golahusa oktavuoda birra
- ságastallat identitehta, girjáivuoda ja searvevuoda birra ja reflekeret mo orru leat go ii leat oassin searvevuodas
- ságastallat personsuodjalusa, juogadeami ja dieđuid suddjema njuolggadusaid ja norpmaid birra ja maid mearkkaša geavahit árvoštallannávccaid digitála ovttasdoaimmamis
- ságastallat rájaid birra mat gullet rupmašii, mat veahkaválddálašvuohta ja seksuálalaš illasteapmi leat, ja gos sáhtta oažžut veahki jus gillá veahkaválddálašvuođa ja seksuálalaš illasteami
- reflekeret geain lea fápmu, ja mii demokratiija lea, ja evttohit mo olmmoš sáhtta váikkuhit mearrádusaide
- ságastallat muhtun dehálaš almmolaš ásahusaid ja doaimmaid Norggas ja Sámis ja reflekeret maid dat mearkkašit olbmuid eallimii

Dađistaga árvoštallan

Dađistaga árvoštallan galgá leat mielde ovddideamen oahppama ja gelbbolašvuođa fágas. Oahppit čájehit ja

ovddidit gelbbolašvuođa servodatfágas 3. ja 4. ceahkis go sii okto dahje ovttas earáiguin suokkardit ja

imaštallet servodatfágalaš fáttáid ja reflekterejit dáid oktavuodaid birra. Oahppit čájehit ja ovdánahttet

gelbbolašvuođa go ovdanbuktet ja ságastallet servodatfágalaš gažaldagaid birra ja reflekterejit maid dieđuid ja

máhtu iešguđet gáldut sáhttet addit gažaldagaide. Oahppit čájehit ja ovddidit maddái gelbbolašvuođa go váldet

iešguđet perspektiivvaid ja oidnet mo sii ieža ja earát sáhttet váikkuhit guhtet guoibmáseaset, servodahkii ja

lundui. Dasto sii čájehit ja ovddidit gelbbolašvuoda go ovttasdoibmet digitálalaččat ja geavahit

personsuođjalusa ja digitála ovttasdoaimama muhtun njuolggadusaid ja norpmad.

Oahpaheaddji galgá diktit ohppiid váikkuhit oahpahussii ja arvvosmahttit oahppanhálu dan bokte ahte oahppit

besset ohcat máhtu iešguđet láhkai, váldit iešguđet perspektiivvaid ja reflekteret mo máhttu šaddá.

Oahpaheaddji ja oahppit galget gulahallat ohppiid ovdáneami birra servodatfágas. Oahppit galget beassat

geahččaladdat. Ohppiid čájuhuvvon gelbbolašvuoda vuodul galget oahppit beassat mitalit maid sii orrot

máhttimin ja maid máhttet buorebut go ovdal. Oahpaheaddji galgá oaivadit viidásit oahppama birra ja heivehit

oahpahusa nu ahte oahppit besset geavahit rávvagiid ovddidit iežaset gelbbolašvuoda servodatfágas

diehtoáŋgirvuoda, máhttoohcaleami ja oktavuodabarggu bokte fágas.

Gealbomihttomearit ja árvvoštallan 7. ceahki

Gealbomihttomearit 7. ceahki maŋŋá

Oahpahusa mihttomearri lea ahte oahppi galgá máhttit

- čađahit servodatfágalaš guorahallama ja ovdanbuktit bohtosiid heivvolaš digitála reaiduiguin
- ovdanbuktit áigeguovdilis ođasášši ja reflekteret faktaid, oaiviliid ja kommersiála sisdoalu erohusaid mediagovas
- buohtastahttit mo iešguđet gáldut, maddái mitalusat ja kárttat, sáhttet addit iešguđet dieđuid seamma fáttá birra, ja reflekteret mo gálduid sáhtta geavahit váikkuhit ja ovddidit dihto oaivila
- suokkardit mo olbmot dolin birgejedje, ja ságastallat mo dehálaš rievdadusat birgenlágis ja teknologijias leat váikkuhan ja váikkuhit demografiijai, birgenláhkaí ja ássanminstariidda
- válddahit geográfalaš válđočuoggáid iešguđet osiin máilmmis ja reflekteret mo dát válđočuoggát váikkuhit olbmuide geat ássat doppe
- reflekteret manne riiddut čuožžilit, ja ságaškuššat mo ovttaskas olmmoš ja servodat sáhttet gieđahallat riidduid

- suokkardit girjáivuođa iešguđet beliid Norggas ja Sámis ja reflekteret olbmuid dárbbuid birra leat iežasláganin ja gullat searvevuhtii
- ságaškuššat maid ovttaárvosašvuolta ja dásseárvu mearkkaša demokratiijai, ja ságaškuššat mo sáhtta vuosttaldit ovdagáttuid, rasismma ja vealaheami
- ságastallat olmmoš- ja dásseárvosašvuođa ja buohtastahttit mo olmmoš- ja eamiálbmotvuoigatvuođat leat bearráigehččon ja bearráigehččojit iešguđet riikkain
- suokkardit Norgga sápmelaččaid ja nationála minoritehtaid historjjá válđočuoggáid ja ovdanbuktit Norgga sápmelaččaid ja nationála minoritehtaid dálá vuoigatvuođaid
- reflekteret mo kommersiála váikkuheapmi sáhtta váikkuhit golahussii, persovnnalaš ekonomiijai ja iešgovvii
- suokkardit ja ovdanbuktit guoddevaš ovdáneami globála hástalusa ja mat váikkuhusat das sáhttet leat, ja evttohit mo olmmoš sáhtta leat mielde vuosttaldeamen hástalusa ja mo riikkaid ovttasbargu sáhtta veahkehit
- reflekteret iežas ja earáid searvama birra digitála ovttasdoaimmii ja ságaškuššat maid mearkkaša geavahit árvvoštallannávccaid go válđá vuolggasaji njuolggadusain, norpmain ja rájain
- reflekteret identitehtaid, seksuála soju ja sohkabealleovdanbuktimiid variašuvnnaid ja iežas ja earáid rájaid dovdduid, rupmaša, sohkabeali ja seksualitehta hárrái ja ságaškuššat maid sáhtta dahkat jus ráját rihkkojuvvojit
- válđdahit dehálaš dáhpáhusaid mat leat dagahan dan demokratiija mii mis lea Norggas ja Sámis dál ja buohtastahttit mo ovttaskas olbmui lea vejolašvuolta váikkuhit mearrádusaide iešguđet stivrenvugiin
- addit ovdamearkkaid dasa mat lágat, njuolggadusat ja norpmat leat ja mii funkšuvnnaid dain lea servodagain, ja reflekteret váikkuhusaid birra mat šaddet jus daid rihkku
- reflekteret mo iešguđet olbmuid deaivvadeamit leat rievddadan olbmuid jurddašuvuogi ja iešguđet servodagaidda organiserema

Dađistaga árvvoštallan

Dađistaga árvvoštallan galgá leat mielde ovddideamen oahppama ja gelbbolašvuođa fágas. Oahppit čájehit ja

ovddidit gelbbolašvuođa servodatfágas 5., 6. ja 7. ceahkis go suokkardit ja áddejit historjjá, geografii ja

servodatmáhtu oktavuođaid. Oahppit čájehit ja ovdánahttet gelbbolašvuođa go guorahallet ja ovdanbuktet

servodatfágalaš áššiid, reflekterejit vejolaš vástádusaid birra go jerrojuvvojit vássánaiggi, dáláiggi ja

boahhteáiggi birra ja árvoštallet mo iešguđet gáldut sáhttet addit iešguđet dieđuid. Oahppit čájehit ja ovddidit

maiddái gelbbolašvuođa go reflekterejit iežaset ja earáid birra oassin iešguđet searvevuođain, ja mo sii sáhttet

leat mielde váikkuheamen servodahkii. Dasto sii čájehit ja ovddidit gelbbolašvuođa go geavahit digitála

reaidduid ja digitála árvoštallannávccaid barggadettiin fágain.

Oahpaheaddji galgá diktit ohppiid váikkuhit oahpahussii ja arvosmahttit oahppanhálu ja bargat fágain

njálmmálaš, čálalaš, praktihkalaš ja digitála vugiiguin. Oahpaheaddji ja oahppit galget gulahallat ohppiid

ovdáneami birra servodatfágas. Oahppit galget beassat geahččaladdat. Ohppiid čájehuvvon gelbbolašvuođa

vuođul galget oahppit beassat mitalit maid sii orrot máhttimin ja maid máhttet buorebut go ovdal.

Oahpaheaddji galgá oaivadit viidásit oahppama birra ja heivehit oahpahusa nu ahte oahppit besset geavahit

rávvgiid ovddidit iežaset gelbbolašvuođa servodatfágas.

Gealbomihttomearit ja árvoštallan 10. ceahkki

Gealbomihttomearit 10. ceahki manjá

Oahpahusa mihttomearri lea ahte oahppi galgá máhttit

- geavahit servodatfágalaš metodaidda ja digitála resurssaid iežas guorahallamiin, ovdanbuktit gávdnosiid digitála reaiduiguin ja ságaškuššat man gustovaččat ja áigeovuodilat gávdnosat leat
- árvoštallat man láhkai iešguđet gáldut, maiddái mitalusat ja kárttat, addet dieđuid servodatfágalaš fáttá birra, ja reflekteret mo algoritmmat, ovttagardánis gáldut dahje gálduid váilevašvuohka sáhttet báidnit min áddejumi
- ságaškuššat mo vássánaiggi, dáhpáhusaid ja joavkkuid govvádusat leat váikkuhan ja váikkuhit olbmuid miellaguottuide ja daguide
- suokkardit mo teknologijja lea leamaš ja lea ain rievdadusfáktor, ja ságaškuššat mo teknologijja lea váikkuhan ja váikkuha ovttaskas olbmuide, servodagaide ja lundui

- reflekteret mo olbmot leat rahčan ja rahčet rievdadit servodaga ja seammás geográfalaš bealit ja historjjálaš konteksta leat báidnán ja báidnet sin
- buhtastahttit mo politihkalaš, geográfalaš ja historjjálaš bealit váikkuhit birgenláhkái, ássanminstariidda ja demografijai iešguđet osiin máilmmis dál
- čilget dehálaš historjjálaš ja dálááiggi riidduid sivaid ja váikkuhusaid ja reflekteret livčče go muhtun evtuid rievdademiiguin sáhtán rievdadit riidduid
- čilget terrordaguid ja álbmotgoddimiid, nugo holocaust, sivaid ja váikkuhusaid, ja reflekteret mo ekstrema miellaguottuid ja ekstrema daguid sáhtta eastadit
- suokkardit ja válldahit mo olmmoš- ja eamiálbmotvuoigatvuođat ja eará riikkaidgaskasaš soahpamušat ja ovttasbarggut leat váikkuhan nationála politihkkii, olbmuid eallimii ja dásseárvui ja ovttárvosašvuhtii
- čilget sápmelaččaid ja nationála minortehaid dáruiduhttima ja vearrivuođa maid sii leat gillán, ja reflekteret makkár váikkuhusat das leat leamaš ja leat indiviida- ja servodatdásis
- válldahit guoddevaš ovdáneami iešguđet dimenšuvnnaid ja mo dat váikkuhit gaskaneaset, ovdanbuktit doaibmajuid guoddevaččat servodagaide ja árvoštallat doaibmajuid sámi árbealáhusaid vuođu
- árvoštallat mo bargu, dienas ja golahus sáhttet váikkuhit persovnnalaš ekonomijai, eallinstándárdii ja eallinkvalitehtii
- reflekteret identitehtaid, eallinvuogi ja kulturovdanbuktimiid ovttaláganvuođaid ja erohusaid Sámis ja Sámi olggobealde ja ságaškuššat girjávuođa vejolašvuođaid ja hástalusaid
- suokkardit ja reflekteret iežas digitála luottaid ja vejolašvuođa sihkkut luottaid ja suodjalit iežas ja earáid vuoigatvuođa priváhtaeallimii, personsuodjalussii ja dahkkivuoigatvuhtii
- reflekteret mo identitehta, iešgovva ja iežas ráját ovdánahttojuvvojit ja hástaluvojit iešguđet searvevuođain, ja evttohit mo sáhtta dustet váikkuhemiid ja sávakeahtes dáhpáhusaid
- reflekteret main aktevrain lea fápmu dálá servodagas, ja mo sii vuođuštit iežaset oaiviliid
- suokkardit digitála ovttasdoaimama iešguđet vuogádagaid ja reflekteret mo digitála searvan ja ovttasdoaiman váikkuha servodatdigaštallama hámi ja sisdoalu
- válldahit dehálaš lágaid, njuolggadusaid ja norpmaid ja ságaškuššat mat váikkuhusat leat dáid rihkkumis ovttaskas olbmui ja servodahkii oanehis ja guhkit áigái
- válldahit Norgga ja Sámi politihkalaš vuogádagaid ja čálgoservodagaid mihtilmasvuođaid ja reflekteret guovddáš hástalusaid birra

Dađistaga árvoštallan

Dađistaga árvoštallan galgá leat mielde ovddideamen oahppama ja gelbbolašvuoda fágas. Oahppit čájehit ja

ovddidit gelbbolašvuoda servodatfágas 8., 9. ja 10. ceahkis go suokkardit ja čilgejit historjjálaš, geográfalaš ja

servodatmáhtolaš beliid oktavuodaid fágas. Oahppit čájehit ja ovddidit gelbbolašvuoda go geavahit

servodatfágalaš metodaidda guorahallat ja árvoštallat vejolaš vástádusaid čuolmmaide mat máinnašit

vássánaiggi, dáláiggi ja boahtteáiggi. Oahppit čájehit ja ovddidit maiddái gelbbolašvuoda go reflekterejit

iežaset ja earáid birra oassin servodagas, ja mo sii sáhttet váikkuhit iežaset ja earáid eallimiid dál ja

boahtteáiggi. Dasto sii čájehit ja ovddidit gelbbolašvuoda go ovttasdoibmet digitálalaččat, dovdet ja geavahit

personsuodjalus- ja dahkkivuoigatvuodanjuolggadusaid ja čájehit digitála árvoštallannávccaid.

Oahpaheaddji galgá diktit ohppiid váikkuhit oahpahussii ja arvosmahttit oahppanhálu ja bargat servodatfágain

njálmmálaš, čálalaš, praktihkalaš ja digitála vugiiguin. Oahpaheaddji ja oahppit galget gulahallat ohppiid

ovdáneami birra servodatfágas. Oahppit galget beassat geahččaladdat. Ohppiid čájehuvvon gelbbolašvuoda

vuodul galget oahppit beassat muitalit maid sii orrot máhttimin ja reflekteret iežaset fágalaš ovdáneami birra.

Oahpaheaddji galgá oaivadit viidásit oahppama birra ja heivehit oahpahusa nu ahte oahppit besset geavahit

rávvgiid ovddidit iežaset gelbbolašvuoda servodatfágas.

Oppalaš árvoštallan

Oppalašárvosátni galgá čájehit oahppi ollislaš gelbbolašvuoda servodatfágas, go oahpahus loahpahuvo

maŋŋá 10. ceahki. Oahpaheaddji galgá plánet ja láchčit dili nu ahte oahppit besset čájehit iežaset

gelbbolašvuoda iešguđet láchkai mat fátmastit áddejumi, reflekšuvnna ja kritihkalaš jurddašeami iešguđet

oktavuođain. Oahpaheaddji galgá bidjat árvosáni servodatfágas gelbbolašvuoda vuodul maid oahppi lea

čájehan go oahppi lea geavahan máhtu ja gálggaid lotnolasat.

Árvvoštallanortnet

Oppalaš árvoštallan

10. ceahkki: Ohppiin galgá leat okta oppalašárvosátni

Fága eksámenortnegat galget sáddejuvvot gulaskuddamii ja gárvvistuvvot maŋŋá.

Eksámen ohppiide

10.ceahkki: Oahppi sáhtá vuorbáduvvot njálmmálaš eksámenii oktan ráhkkanansiin. Njálmmálaš eksámen ráhkaduvo ja sensurerejuvo báikkálaččat.

Eksámen privatistaide

10.ceahkki: Geahčá gustovaš ortnega rávisolbmuid vuodđoskuvlaoahpahussii.